DE CÎND DATEAZĂ PRIMA GRAMATICĂ A LIMBII ROMÂNE ?

DE

DOINA COBEȚ

Pentru studiul gramaticii românești în perspectivă istorică, pentru investigarea modalității de interpretare a morfologiei și sintaxei limbii române, o problemă deosebit de importantă este determinarea primei gramatici a limbii noastre. Avînd modelul limbilor clasice, cărturarii din perioada începuturilor culturii românești devin conștienți de necesitatea gramaticii limbii materne, nu numai ca disciplină didactică, dar și — evident, într-o măsură mult mai redusă — ca știință a limbii. Revelator în acest sens este următorul pasaj din *Înainte cuvîntare către bine cinstitoriul și iubitoriul de înțelepciune cititor* a *Gramaticii românești* a lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul: „Adevărat cu înțelepciune luund aminte meșteșugul acesta mult folos va cîștiga mintea ta adăpîndu-te întru acestea. Întîi, vei cunoaște osebirea fieștecăriia ziceri. A doao, vei cunoaște desfătăciunea limbii românești cîtă este și ce feli este. A treia, vei pricepe cu ce este dialectul rumânesc mai îndestulat sau mai neîndestulat decît alte dialecturi. A patra, vei avea cheia priceperii în scripturile cele bisericești și întru cele dinafară. A cincea, vei avea unealtă mijlocitoare întru tălmăcirea altor dialecturi și întru despărțirea fieștecăriia cuvîntări românești sau streine“ [1].

În legătură cu prima gramatică a limbii române și cu data alcătuirii ei, părerile sînt împărțite și, în consecință, începuturile preocupărilor teoretice privind gramatica limbii noastre sînt plasate în epoci diferite: a doua jumătate a secolului al XVII-lea sau a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Prima opinie aparține lui Diomid Strungaru[2], care, urmărind influența gramaticii slavone a lui Meletie Smotrițki asupra celor dintîi încercări de gramatică românească, susține, fără a aduce însă dovezi concludente, că prima gramatică a limbii române este *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slovenești* a grămăticului Staicu din Tîrgoviște (cca 1660), aflată în ms. *312* de la Biblioteca Academiei R. S. România, f. 217^{v}—254^{r}. Potrivit opiniei lui Diomid Strungaru, grămăticul Staicu, „procedînd la «tîlcuirea» gramaticii slave a lui Smotrițki, [...] s-a străduit să aplice procedee proprii în redactarea textului gramatical, prezentîndu-l fără paradigme, *fără unele particularități specifice gramaticii slave* [s.n.], renunțînd adesea la cele mai multe exemple care nu-și găseau locul potrivit în traducerea românească, *introducînd altele cît mai firești pentru gramatica limbii sale materne* [s.n.]“ [3]. Menținîndu-și acest punct de vedere și în teza sa de doctorat, *Staicu Grămăticul. Contribuții la istoria scrisului românesc din secolul al XVII-lea*[4], Diomid Strungaru conchide: „Gramatica «pe rumânie» scrisă de Staicu rămîne, *fără îndoială* [s.n.], *prima încercare de gramatică românească*, atît prin unele exemple caracte-

---

[1] Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica românească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediție, studiu introductiv și glosar de N. A. Ursu, București, 1969, p. 7.

[2] Vezi Diomid Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, în „Romanoslavica“, IV, 1960, p. 289—307.

[3] *Ibidem*, p. 298.

[4] Vezi rezumatul tezei de doctorat, București, 1973.

BDD-A1420 © 1981-1982 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

ristice gramaticii limbii române, cît și prin cei peste 130 de termeni gramaticali românești, formulați pentru prima dată în literatura noastră de specialitate“ [5]. Afirmațiile lui Diomid Strungaru au fost acceptate, fără rezervă, de Victor Papacostea[6], de Ion Gheție[7] și, parțial, de Algeria Simota[8].

Cea de a doua părere aparține lui N. A. Ursu, care, studiind gramatica lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul și constatînd, pe baza raportării acesteia la modele, preocuparea lui Eustatievici „de a oglindi în lucrare, cît mai judicios, structura morfologică și sintactică a limbii române, de a semnala eventualele excepții de la regulile stabilite“ [9], plasează începuturile gramaticii românești un veac mai tîrziu, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mai precis în 1757, cînd Eustatievici își termină gramatica sa. Reluînd problema în *Studiul introductiv* la ediția *Gramaticii românești* a lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, N. A. Ursu ajunge la concluzia că, din moment ce Staicu „nu și-a propus să alcătuiască o gramatică a limbii române, chiar dacă ilustrează cu exemple românești definițiile și regulile traduse, meritul de a fi autor al celei dintîi gramatici românești îi revine în întregime lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul“ [10]. În ceea ce îl privește pe Staicu, el a tradus „definițiile părților de vorbire și unele reguli privitoare la morfologia lor“ [11] din gramatica lui Smotrițki, pentru a înlesni elevilor de la scoala de limbă și cultură slavonă din Tîrgoviște, înființată în timpul domniei lui Matei Basarab[12], înțelegerea gramaticii slavone.

În ultimul timp, pe baza unor particularități de limbă și a unor afirmații din prefața la *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slovenești* aflată în ms. *312* de la B.A.R., raportate la particularitățile lingvistice ale *Îndreptării legii* (București, 1652) și la unele afirmații din prefața lui Daniil Andrean Panoneanul la această carte, N. A. Ursu a ajuns la concluzia că „fragmentul de gramatică respectiv a fost tradus în românește *nu de grămăticul Staicu, ci de Daniil Panoneanul* [s.n.], pe cînd acesta era dascăl la școala din Tîrgoviște, pentru o mai ușoară înțelegere de către elevii săi a noțiunilor gramaticale“ [13]. Întrucît în ms. *312* textul acestei *Tîlcuiri* a fost copiat de grămăticul Staicu, este posibil, conchide N. A. Ursu, ca Staicu „să fi fost elevul lui Daniil, iar în ms. *312* să fi copiat fragmente din cursul de gramatică al acestuia“ [14].

În cele ce urmează ne propunem să cercetăm dacă *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slovenești* din ms. *312 este o gramatică a limbii române*, cum susține Diomid Strungaru, sau, cum însuși titlul o numește, o *traducere*, mai exact o *„tîlcuire“*, *o explicare* a gramaticii slavone a lui Meletie Smotrițki, ediția din 1619, apărută la Eve.

---

[5] *Ibidem*, p. 27.

[6] Victor Papacostea, *O școală de limbă și cultură slavonă la Tîrgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab*, în „Romanoslavica“, V, Istorie, 1962, p. 192 : „D. Strungaru, care [...] a consacrat un studiu special gramaticii române din Codicele Sturza, o califică, *cu bună dreptate* [s.n.] «cea mai veche încercare de gramatică românească aflată pînă în momentul de față»“.

[7] Ion Gheție, *Preocupări lingvistice în cultura românească veche*, în vol. *Istoria științelor în România. Lingvistica*, București, 1975, p. 16 : „Începutul [gramaticii în românește] îl face grămăticul Staicu, muntean de origine, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, *compunînd o gramatică rudimentară* [s.n.], inspirată de tratatul slavon al lui Smotrițki“.

[8] Vezi articolul *Staicu Grămăticul*, în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, din care extragem următorul pasaj : „[Staicu] alcătuiește, plecînd de la gramatica lui Smotrițki, *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slavonești*, cu text bilingv, slavo-român, menit să faciliteze înțelegerea gramaticii slavone. *Părăsind exemplele originalului slavon* [s.n.] în ilustrarea normelor gramaticale, el introduce altele, *adecvate limbii române* [s.n.]“.

[9] Vezi N. A. Ursu, *Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul*, în LR, XVI, 1967, nr. 5, p. 424.

[10] Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica românească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, București, 1969, p. V.

[11] *Ibidem*.

[12] Vezi Victor Papacostea, *art. cit.*, p. 183—194.

[13] Vezi N. A. Ursu, *Un cărturar puțin cunoscut de la mijlocul secolului al XVII-lea : Daniil Andrean Panoneanul*, în „Cronica“, XVI, 1981, nr. 43, din 23 octombrie, p. 8. Tot aici N. A. Ursu îi atribuie lui Daniil Panoneanul traducerea *Vechiului Testament*, din slavonă și latină, aflată în ms. *4389* de la B.A.R., a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, a *Vieții patriarhului Nifon*, a romanului popular *Varlaam și Ioasaf*, a *Învățăturilor preste toate zilele* (Cîmpulung, 1642), a cărții intitulate *Mistirio sau sacrament* (Tîrgoviște, 1651) și a celei intitulate *Engheniasmos, sau Obnovlenie, sau Tîrnosanie* (Tîrgoviște, 1652).

[14] *Ibidem*.

BDD-A1420 © 1981-1982 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

Deoarece cuprinsul acestei „tîlcuiri" a gramaticii slavone este aproape necunoscut, vom face, mai întîi, cîteva observații în această privință[15].

După o scurtă prefață, în care autorul își motivează „tîlcuirea", urmează textul în română și în slavonă al gramaticii[16], care cuprinde *numai* partea referitoare la morfologie *(De etimologhie)*, rămasă neterminată[17]. Dintre părțile de vorbire sînt traduse numai capitolele privind *numele*, f. 220^{v}—241^{r} (în care sînt tratate substantivul, adjectivul și numeralul), *pronumele*, f. 240^{v}—244^{r} și, parțial, *verbul*, f. 244^{v}—254^{r}.

Pentru elucidarea problemei puse în discuție, am comparat, pe de o parte, textul redactat în română din ms. *312* cu textul corespunzător din gramaticile românești ulterioare ale lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul (1757) și Macarie (1772), deoarece acești autori au folosit ca model și gramatica slavonă a lui Smotrițki, iar, pe de altă parte, am comparat textul în limba slavonă din ms. *312* cu cel din ediția de la 1619 a gramaticii lui Smotrițki, folosind ultima reeditare a acesteia[18].

În primul caz am constatat, într-adevăr, prezența unor similitudini în unele definiții, clasificări, exemple, dar mai ales ale termenilor gramaticali, elemente pe care Diomid Strungaru le consideră hotărîtoare pentru concluziile sale. Desigur, aceste asemănări își găsesc explicația în folosirea aceluiași izvor. În ceea ce privește terminologia, calchierea acelorași termeni slavoni, care la rîndul lor erau calchiați după termenii corespunzători din greacă sau latină, nu putea să difere prea mult la cărturarii din aceeași epocă, de început, a culturii românești. Astfel de elemente nu pot fi însă edificatoare, pentru că, datorită structurii specifice a gramaticii, se întîlnesc frecvent nu numai în primele gramatici românești, dar și în unele din secolele următoare.

Dacă Dimitrie Eustatievici Brașoveanul și Macarie ordonează în tiparele oferite de modele materialul limbii române cu intenția de a prezenta structura gramaticală a acesteia, autorul *Tîlcuirii* din ms. *312* realizează în redacția românească a manuscrisului *prima traducere a unei gramatici slavone în limba română*. De aceea, ca trăsătură generală a acestui text, se remarcă neconcordanța dintre definiții și clasificări care sînt ale limbii slavone și exemplele date care, *în majoritatea cazurilor*, nu le ilustrează, deoarece reprezintă traducerea celor din redacția slavonă a gramaticii. Pentru confirmarea celor spuse mai sus, vom face doar cîteva exemplificări.

1. În textul românesc din ms. *312*, în categoria numărului este inclus *dualul (de doi*, definit: „numărul de doi iaste a doo lucruri arătător", f. 235^{r}), atît la substantiv (f. 235^{r}), cît și la pronume (f. 243^{r}) și verb (f. 249^{v}). Întrucît în română nu există forme de dual autorul folosește pentru exprimarea noțiunii, la substantiv și pronume, numeralul *doi*, care, și în textele slavone, însoțește formele nominale și pronominale de dual(de ex., *acei doi părinți*, f. 235^{r}—în opoziție cu *acel părinte, acei mulți părinți*=sl. ТА ѠЦА, f. 234^{v} — în opoziție cu ТОЙ ѠЦЪ, ТѢМ ѠЦѢМ; vezi și *Ilr. sl.*, p. 29; *noi doi*, f. 234^{r}— în opoziție cu *eu* și *noi*=sl.

[15] Vezi și B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, București, 1878, p. 262; Gr. Crețu, *Mardarie Cozianul. Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor, din 1649*. Partea I. *Studiul. Introducere*, București, 1900, p. 29.

[16] O copie a acestui text, tot bilingvă, a fost realizată de logofătul Mihai, în anul 1673. Ea se află în ms. *3173* (f. 370—104), la sfîrșitul unui lexicon slavo-român (vezi și Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 38—46; Diomid Strungaru, *Începuturile lexicografiei române*, în „Romanoslavica", XIII, 1966, p. 152; Gh. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 313—314; N.A. Ursu, *Paternitatea unor traduceri atribuite grămăticului Staicu de la Tîrgoviște*, în LR, XXX, 1981, nr. 5, p. 520). În general, logofătul Mihai reproduce fidel gramatica din ms. *312*, rareori intervine în text, folosind alte calcuri pentru termenii slavoni (vezi, de exemplu, f. 375, 376, 381 din acest manuscris, comparativ cu f. 233^{r}, 234^{r}, 237^{r} din ms. *312*).

[17] În articolul citat din *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Algeria Simota afirmă că *„gramatica propriu-zisă cuprinde patru părți* [s.n.]: ortografia, «etimologia» (morfologia), sintaxa și prozodia"; de fapt este vorba de cele 4 părți ale întregii gramatici a lui Smotrițki, pe care autorul le prezintă chiar la începutul lucrării: „Gramatica pentru plinirea învățăturii, care den direptarea ei a grăi și a scrie are 4 părți; ortografiia, etimologhiia, sintaxis și prosodiia" (f. 220^{r}).

[18] *Hrammatiki slavenskija pravilnoe syntagma. Jevje 1619. Kirchenslavische Grammatik (Erslausgabe)*, Herausgegeben und eingeleitet von Olexa Horbatsch, Frankfurt am Main, 1974 (în continuare: *Hr. sl.*).

BDD-A1420 © 1981-1982 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

нд, f. 242ᵛ — în opoziție cu дзѣкъ, мѫжь ; vezi și *Hr. sl.*, p. 95) ; la verb, negăsind o traducere corespondentă în română, autorul traduce forma de dual читаѣка (f. 248ᵛ — în opoziție cu читаю, читаѣм ; vezi și *Hr. sl.*, p. 116) *pe cele* (f. 249ʳ — în opoziție cu *celese, celim*).

2. Spre deosebire de celelalte gramatici românești, în acest manuscris categoria cazului are șapte opoziții (vezi și *Hr. sl.*, p. 29), dintre care două, *instrumentalul* (*făcător*, f. 236ʳ, 244ʳ) și *locativul* (*spuitor*, f. 236ʳ, *spuetor*, f. 244ᵛ) sînt specifice numai limbii slavone. În română, semnificațiile acestor două cazuri sînt proprii acuzativului și sînt înregistrate ca atare de ceilalți autori de gramatici.

3. În *Tîlcuirea* din ms. *312* stabilirea declinărilor se face în funcție de desinențe (și gen), care sînt, *în exclusivitate*, ale substantivelor limbii slavone. Întrucît situația este generală pentru toate cele cinci declinări (vezi și *Hr.sl.*, p. 30), ne vom opri doar la cîteva exemple. Astfel, declinarea I cuprinde substantivele cu desinențele д, а și и la nominativ (f. 238ʳ; vezi și *Hr.sl.*, p. 30); cele în д sînt numele *„a tot neamul“* (=sl. всѧкїй) cu desinențele ъ sau и la genitiv (de ex., *tînăr, acelui tînăr*, f. 238ʳ= sl. юнѡша, тогѡ юнѡши, f. 237ᵛ) ; celelalte în а și и sînt de genul *„muieresc“* (= sl. женскїй). Substantivele de declinarea a II-a au patru desinențe la nominativ : ъ, о, ѫ și е (f. 238ʳ ; vezi și *Hr. sl.*, p. 41). Cele în ъ sînt de genul *„bărbătesc“* (=sl. мѫжескїй), *„muieresc“* (= sl. женскїй), *„deprenună“* (=sl. общїй) și *„de toate“* (=sl. всѧкїй) și au la genitiv desinența д ; celelalte, în о, ѫ și е, sînt ale *„neamului de mijloc“* (= sl.срѣднїй) și au genitivul în д sau е (de ex., *acel ceriu, acel[ui]ceriu*, f. 238ʳ= sl. тое нєбо, тогѡ нєбд, f. 237ᵛ; *acea inimă, aceii inimi*, f. 238ʳ= sl. тое сєрцє, тогѡ сєрцд, f. 237ᵛ; *acea vreame, aceii vremi*, f. 239ʳ= sl. врємѧ, тогѡ врємєнє, f. 238ᵛ). Pentru această declinare autorul înregistrează și o excepție. Este vorba de acele substantive care la genitiv primesc desinența ѫ (de ex., *împărat, acelui împărat*, f. 239ʳ= sl. цѧръ, тогѡ цѧрѧ, f. 238ᵛ; *mare, aceii mări*, f. 239ʳ=sl. мѡрє, тогѡ мѡрѧ, f. 238ᵛ). În declinarea a III-a sînt incluse substantivele de genul *„muieresc,“* cu desinența ъ la nominativ, care la genitiv primesc и sau е (de ex., *bun dar*, f. 239ʳ = sl. блаґодатъ,f. 238ᵛ ; *bunătate*, f. 239ʳ= sl. добродѣтєлъ, f. 238ʳ; *trup*, f. 239ʳ= sl. плоть, f. 238ᵛ; *maică*, f. 240ʳ= sl. матєръ, f. 239ᵛ; *dragoste*, f. 240ʳ= sl. любовъ, f. 238ᵛ și altele).

4. Pentru pronume sînt indicate cele 8 categorii gramaticale din slavonă : *chipul* (=sl кнд̀ъ), *însemnarea* (= sl. качєствѡ), *neamul* (= sl. рѡдъ), *numărul* (=sl. числѡ), *semnarea* (= sl. нарєчтанїє), *fața* (= sl. лицє), *căderea* (= sl. падєжь) și *plecarea* (= sl. склонєнїє), f. 240ᵛ–244ʳ (vezi și *Hr. sl.*, p. 94).

5. La verb situația este identică. Urmînd textul slavon, autorul indică 9 categorii gramaticale : *zălogul* (=sl. залогъ), *însemnarea* (= sl. нарєчтанїє), *chipul* (=sl. кнд̀ъ), *numărul* (= sl. числѡ), *fața* (= sl. лицє), *plecarea* (= sl. наклонєнїє), *vremea* (= sl. врємѧ), *neamul* (= sl. рѡдъ) și *injugarea* (= sl. спрѧжєнїє), f. 246ᵛ, 247ʳ (vezi și *Hr. sl.*, p. 115). La *zălog*, termen pe care nu îl poate traduce, înregistrează cele 5 opoziții din slavonă : *lucrător* (= sl. дѣйствитєлнъый), *chinuitor* (= sl. стрѧдатєлнъый), *de mijloc* (= sl. срєднїй), *depărtător* (= sl. wтложитєлный), *deprenună* (= sl. общїй), f. 246ᵛ, 247ʳ (vezi și *Hr. sl.*, p. 115).

Textul românesc din ms. *312* păstrează și în acest capitol particularitățile slavone ale noțiunilor discutate, constatîndu-se aceeași neconcordanță între definiție sau regulă și exemple. Astfel, verbul la diateza pasivă are următoarea definiție : „chinuitor[grai]iaste care chinuire însemnează și cînd se va pune сѧ“, f. 246ᵛ (de ex., *să cinstesc*, f. 246ᵛ= sl. почитаюсѧ, f. 247ʳ).

6. Gruparea verbelor în cele *două* conjugări se face pe baza terminațiilor verbale slavone de la persoana a II-a indicativ, prezent, singular. Verbele de conjugarea I au la persoana a II-a terminația -ѥши (de ex., *scriu, scrii*, f. 253ʳ= sl. пишѫ, пишєши, f. 252ᵛ), iar cele de conjugarea a II-a au terminația-ишн la persoana a II-a (de ex., *stau, stai*, f. 253ʳ=sl.стою, стоиши, f. 252ᵛ; *gonesc, goneșli*, f. 253ʳ= sl. гоню, гониши, f. 252ᵛ).

În al doilea caz, comparînd redacția slavonă a manuscrisului *312* cu gramatica lui Meletie Smotrițki, am constatat, pe de o parte, simplificarea textului, în sensul că autorul se rezumă, de obicei, la prezentarea definițiilor, a categoriilor gramaticale, a unor reguli (rar, a unor excepții) și la ilustrarea acestora cu un număr mult mai redus de exemple (pe care

BDD-A1420 © 1981-1982 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

le ia, de regulă, din gramatica lui Meletie Smotriţki), renunţînd la paradigme şi la numeroasele excepţii din această gramatică (vezi, de ex., capitolele despre declinarea substantivelor, în ms. *312*, f. 238^{r}— f. 241^{r}, în *Hr.sl.*, p. 30—93, sau a pronumelui, în ms. *312*, f. 244^{r}, trei rînduri, în *Hr.sl.*, p. 96—113), iar, pe de altă parte, redarea acestela într-o traducere liberă (care nu este, însă, generalizată ; vezi, de ex., capitolul despre pronume, f. 240^{v} ş.u., aproape identic cu cel din *Hr. sl.*, p. 94—95), explicarea, uneori, mai detaliată a unor noţiuni (vezi, de ex., cazurile substantivului f. 237^{r}, sau timpurile verbului, f. 251^{r} şi altele) şi folosirea unor exemple noi, care *nu sînt* „mai fireşti pentru gramatica limbii sale materne", cum afirmă Diomid Strungaru, deoarece ilustrează tot situaţia din slavonă (vezi capitolul despre *zălog*, f. 246^{v}, comparativ cu cel din *Hr.sl.*, p. 115 ; capitolul despre cazurile substantivului, f. 237^{r}, comparativ cu cel din *Hr.sl.*, p. 29 ; sau capitolul despre genuri, f. 227^{r} ş.u., comparativ cu cel din *Hr.sl.*, p. 24).

Considerăm că exemplele citate mai sus sînt probe suficiente pentru a conchide că *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slovenești* din ms. *312* de la Biblioteca Academiei R. S. România este *prima gramatică bilingvă a unei limbi străine* (slavona) alcătuită în cultura noastră, care pentru istoria gramaticii româneşti interesează numai sub aspect terminologic. Încercînd să explice, într-o formă simplificată, un fragment din gramatica slavonă a lui Meletie Smotriţki, care se preda în şcoală, autorul acestei „tîlcuiri" a realizat *prima mărturie a începutului constituirii terminologiei gramaticale în limba română*.

Astfel, pînă la descoperirea unei eventuale încercări anterioare de alcătuire a unei gramatici româneşti, prima gramatică a limbii române trebuie considerată, aşa cum s-a afirmat, *Gramatica rumânească* a lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, din anul 1757.

BDD-A1420 © 1981-1982 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)